

نقد و بررسی دیدگاه
جلال الدین سیوطی
در موضوع «مجمل
و بیّن» و «اسباب
الغزل» با تأکید بر آراء
علامه طباطبائی (ره)

مؤلف:

فتحیه فتاحی زاده

استاد دانشگاه الزهراء (س)

با همکاری:

فاطمه حبیبی

دانشجوی دکتری دانشگاه الزهراء (س)

زینب نقوی

کارشناس ارشد دانشگاه الزهراء (س)

فریده امینی

دانشجوی دکتری دانشگاه الزهراء (س)

نقد و بررسی دیدگاه جلال الدین سیوطی در موضوع «مجمّل و مبیّن» و «اسباب نزول» با تأکید بر آراء علامه طباطبائی (ره)

مؤلف:

فتحیه فتاحی زاده

استاد دانشگاه الزهراء (س)

با همکاری:

فاطمه حبیبی

دانشجوی دکتری دانشگاه الزهراء (س)

زینب نقوی

کارشناس ارشد دانشگاه الزهراء (س)

فریده امینی

دانشجوی دکتری دانشگاه الزهراء (س)

ناشر:

انتشارات دانشگاه الزهراء (س)

طراحی صفحات:

کارگاه گرافیک فرگاهی

نوبت چاپ: یکم، ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰۰-۹۷۰۳۹-۱-۳

قیمت: ۲۰۰۰ تومان

سرشناسه: فتاحی زاده، فتحیه، ۱۳۴۳ -

عنوان قرارداد: الاتقان فی علوم القرآن، فارسی، برگزیده، شرح

المیزان فی تفسیر القرآن، فارسی، برگزیده، شرح

عنوان و نام پدیدآور: نقد و بررسی دیدگاه جلال الدین سیوطی در موضوع «مجمّل و مبیّن»

و «اسباب نزول» با تأکید بر آراء علامه طباطبائی (ره) / مؤلف فتحیه فتاحی زاده، با همکاری

فاطمه حبیبی، زینب نقوی، فریده امینی

مشخصات نشر: تهران، دانشگاه الزهراء (س)، ۱۳۹۶ -

مشخصات ظاهری: ۲۱۴ ص

شابک: ۹۷۸-۶۰۰۰-۹۷۰۳۹-۱-۳

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابخانه، ص: ۲۰۹ - ۲۱۳

موضوع: سیوطی، عبدالرحمن بن ابی بکر، ۸۴۹-۹۱۱ق، الاتقان فی علوم القرآن -- نقد و تفسیر

موضوع: طباطبائی، محمد حسین، ۱۲۸۱-۱۳۴۰ق، المیزان فی تفسیر القرآن -- نقد و تفسیر

موضوع: قرآن -- مسائل ادبی

موضوع: قرآن -- Language, Style, Quran --

موضوع: قرآن -- Grammar, Quran --

موضوع: قرآن -- صرف و نحو

موضوع: قرآن -- علوم قرآنی

موضوع: تفسیر شیعه -- قرن ۱۴ -- نقد و تفسیر

موضوع: Crinices & interpretation, Quran -- 20th century --

شناسه افزوده: حبیبی، فاطمه، ۱۳۴۳ -

شناسه افزوده: امینی، فریده، ۱۳۴۳ -

شناسه افزوده: سیوطی، عبدالرحمن بن ابی بکر، ۸۴۹-۹۱۱ق، الاتقان فی علوم القرآن، برگزیده، شرح

شناسه افزوده: طباطبائی، محمد حسین، ۱۲۸۱-۱۳۴۰ق، المیزان فی تفسیر القرآن، برگزیده، شرح

شناسه افزوده: دانشگاه الزهراء

رده بندی کنگره: ۱۳۹۶-۴۴۲۲-الف۹/س BPAT

رده بندی دیوبی: ۲۹۷/۱۵۲

شماره کتابشناسی ملی: ۴۶۹۳۴۱۱

مراکز بخش:

ونک، دانشگاه الزهراء (س)

تلفن: ۸۸۰۴۸۹۳۳-۸۵۶۹۲۷۶۹

پلوار کشاورز، نبش ۱۶ آذر،

انتشارات دانشگاه الزهراء (س)

وبگاه فروش اینترنتی:

http://research.alzahra.ac.ir

کلیه حقوق برای دانشگاه الزهراء (س)

محفوظ است.

فهرست مطالب

۱۳	پیش‌گفتار	
۱۷	بخش اول نقد و بررسی در کتاب جلال‌الدین سیوطی در مجمل و سنن با تأکید بر آراء علامه طباطبایی (ره)	
۱۹	فصل اول تحلیل آیات مجمل کتاب الإِتْقَان فی علوم الْقُرْآن و بررسی چگونگی اسباب اجمال در این آیات	
۲۱	۱. مفهوم‌شناسی مجمل	
۲۴	۱-۱. اصطلاح مبهم	
۲۴	۲-۱. اصطلاح متشابه	
۲۶	۳-۱. تفاوت مبهم و متشابه	
۲۶	۲. اسباب اجمال از نظر سیوطی	
۲۷	۱-۲. اجمال مرتبط با ویژگی‌های لفظ	

۴۶	۲-۲. اجمال مرتبط با خصوصیات کلام
۶۴	۳. اسباب اجمال از نگاه علامه طباطبایی
۶۵	۱-۳. بیان نشدن زمان حادثه یا نام اشخاص
۶۵	۲-۳. بیان یک موضوع در جایگاه‌های مختلف
۶۸	۳-۳. بیان اجمالی غرض و محتوای کلی سوره
۶۹	۴-۳. اجمال‌گویی با هدف بیان یک موضوع به شکل غیرمستقیم
۷۲	جمع‌بندی فصل
۷۴	برسش
۷۶	نوشته

فصل دوم تحلیل آیات مدنی فاساد آن در کتاب الإتقان فی علوم القرآن

۷۹	۱. تعریف مبین
۷۹	۲. بررسی انواع مبین از نگاه سیوطی
۸۰	۱-۲. مبین متصل
۸۲	۲-۲. مبین منفصل
۸۲	۱-۲-۲. مبین منفصل قرآنی
۱۰۳	۲-۲-۲. «مبین» منفصل سنت
۱۰۵	۳. بررسی آیات مورد اختلاف در اجمال یا عدم اجمال
۱۰۵	۱-۳. حکم سرقت (المائدة: ۳۸)
۱۰۸	۲-۳. حکم وضو (المائدة: ۶)

۱۱۱	۳-۳. مصادیق تحریم وطنی (النساء: ۲۳)
۱۱۵	۴-۳. اخبار از حلیت بیع و تحریم ربا (البقرة: ۲۷۵)
۱۱۶	۵-۳. آیات دارای اسامی شرعی
۱۱۹	جمع بندی فصل
۱۲۱	پیشش
۱۲۳	پژوهش
۱۲۴	جمع بندی بخش اول
۱۲۶	سابق
۱۳۳	بخش دوم بررسی نقد آیات سیوطی در اسباب نزول با تأکید بر آراء علامه «لباطنایی» (ه)
۱۳۵	فصل اول مسائل کلی در باب اسباب نزول
۱۳۷	۱. تعریف لغوی و اصطلاحی اسباب نزول
۱۳۹	۲. فواید اسباب نزول
۱۴۰	۳. اهمیت نقد اسباب نزول
۱۴۱	۴. راه دستیابی به اسباب نزول
۱۴۵	۵. ضوابط پذیرش روایات اسباب نزول
۱۴۵	۱-۵. اعتبار سند روایی
۱۴۸	۲-۵. صراحت روایت در بیان سبب
۱۴۹	۳-۵. عدم اخلاص به پیوستگی آیات
۱۵۲	۴-۵. مقارن نزول بودن قصه

۱۵۳	۵-۵. موافقت با دلالت آیات
۱۵۵	۶. آسیب شناسی روایات اسباب نزول
۱۵۵	اول. وضع و تحریف
۱۵۹	دوم. التباس سبب نزول با جری و تطبیق
۱۶۱	سوم. اسباب اجتهادی
۱۶۳	چهارم. نقل به معنای ناصواب
۱۶۴	پنجم. تعارض اخبار
۱۶۵	ششم. ضعف سندی
۱۶۶	۲. بررسی لباب النقول
۱۶۶	۷-۱. امیازها
۱۶۸	۷-۲. کاسیها
۱۶۸	۸. روش علامه مبادیایی در بررسی و نقد روایات
۱۶۹	۸-۱. نقد سند
۱۶۹	۸-۲. نقد متن
۱۷۱	جمع بندی فصل
۱۷۳	پرسش
۱۷۵	پژوهش

فصل دوم نقد و بررسی مبانی فکری و روش سیوطی در روایات اسباب نزول

۱۸۰	۱. بررسی مبانی سیوطی در روایات اسباب نزول
۱۸۰	۱-۱. اعتبار سند

۱۸۲	۲-۱. صراحت تعبیر راوی
۱۸۵	۳-۱. حسی بودن گزارش
۱۸۷	۴-۱. تعدد اسباب، وحدت نازل
۱۸۹	۵-۱. وحدت سبب، تعدد نازل
۱۹۴	۶-۱. تکرار نزول
۱۹۸	۲. نقد و ارزیابی روش برخورد سیوطی با روایات اسباب نزول
۱۹۹	۱-۲. حذف دلیل سبب نزول
۱۹۹	۲-۲. نقای دیدگاه تفسیری
۲۰۰	۳-۲. غفلت از جمع میان روایات
۲۰۱	۴-۲. غفلت از پیاده‌ای شدن متنی روایات
۲۰۲	جمع‌بندی فصل
۲۰۴	پرسش
۲۰۶	پژوهش
۲۰۷	جمع‌بندی بخش دوم
۲۰۹	منابع

پیش‌گفتار

ارزیابی و نقد یک موضوع، فرایندی است که ضمن کمک به تبیین دقیق موضوع مورد ارزیابی، به تغییر یا اصلاح نگرش، ارشاد و افزایش توانایی مخاطب موضوع، در تفکیک و تمییز آراء صحیح از سایر آراء سحری می‌شود.

اثر حاضر، دیدگاه‌های سیوطی، از عالمان اهل سنت را در بحث‌های «مجمل و مبین» و اسباب نزول، با تأکید بر دیدگاه‌های علامه طباطبائی در باب اسباب نزول، بررسی می‌کند. موضوع اسباب نزول در *الاتقان فی علوم القرآن*، بخشی مجزا را به خود اختصاص داده است، اما اندیشه‌های سیوطی در باب اسباب نزول و آثار تفسیری وی با اندیشه عالمان شیعی ارزیابی نشده است. همچنین در موضوع مجمل و مبین نیز کتاب *الاتقان*، بخشی مجزا دارد؛ در صورتی که در منابع علوم قرآنی شبهه به این موضوع چندان توجه نشده است. از این رو، اثر حاضر آراء سیوطی را در دو موضوع مجمل و مبین و اسباب نزول، با تأکید بر دیدگاه‌های علامه طباطبائی، عالم گران قدر شیعی، در *تفسیر المیزان فی تفسیر القرآن* ارزیابی و نقد می‌کند.

دغدغه گردآوری پژوهش حاضر، از تفاوت دیدگاه‌ها میان عالمان شیعی به ویژه علامه طباطبائی و سیوطی عالم اهل سنت، در موضوع مجمل و مبین و اسباب نزول پیدا

شد. پژوهش حاضر، خلأ موجود در سرفصل‌های ارائه شده در واحدهای علوم قرآنی ۳ و ۴ مقطع کارشناسی رشته علوم قرآن و حدیث را برطرف می‌کند. همچنین به عنوان منبعی کمک‌درسی، تا حدودی نیاز دانشجویان برای رسیدن به آراء شیعی ذیل این موضوعات را مرتفع می‌سازد.

اثر حاضر در دو بخش گردآوری شده است. بخش اول، از میان مباحث اصولی، بحث مجمل و مبین را -که از شیوه‌های کاربرد دلالت‌ها در قرآن کریم است- بررسی می‌کند.

جلال الدین سیوطی در *الإتقان فی علوم القرآن*، عواملی را با عنوان اسباب اجمال برمی‌شمارد که وجود آن‌ها در برخی از آیات قرآن کریم، سبب اجمال آیات شده است و به همین سبب، بخش از آیات قرآن را نیازمند تبیین دانسته است.

• فصل اول، از بخش اول پژوهش حاضر با عنوان «تحلیل آیات مجمل کتاب *الإتقان فی عام القرآن* و بررسی چگونگی اسباب اجمال در این آیات»، آیات مجمل مورد نظر را در چگونگی اسباب اجمال در این آیات را بررسی می‌کند؛ ضمن آنکه در بررسی واژه‌ها یا واژه‌های مجمل و نیز نحوه بهره‌گیری وی از روایات کتاب *الإتقان* و تفهیم *المنثور*، تحلیل می‌شود. همچنین در این فصل، موضوع «سیاق»، اعم از سیاق کلمات، جملات یا آیات که علامه طباطبائی برای روشن شدن معنای آیات قرآن، به آن اهتمام و توجه ویژه داشته است، بررسی و شیوه او در به‌کارگیری «سبب» تبیین می‌شود.

• فصل دوم با عنوان «تحلیل آیات مبین و اقسام آن در کتاب *الإتقان فی علوم القرآن*» به اقسام مبین (مبین متصل و منفصل)، تفاوت دیدگاه جلال الدین سیوطی و علامه طباطبائی در مبین بودن آیات و نیز چگونگی برطرف کردن اجمال می‌پردازد.

بخش دوم کتاب، موضوع اسباب نزول را بررسی می‌کند؛ چراکه روایات اسباب نزول، به عنوان میراث گران‌بهای صدر اسلام، همواره نقشی محوری در تبیین معارف قرآنی

داشته است. بخش حاضر، مبانی و معیارهای مورد نظر سیوطی در به کارگیری روایات اسباب نزول با تأکید بر آراء علامه طباطبائی را نقد و ارزیابی می‌کند.

بخش دوم کتاب، مشتمل بر دو فصل است:

- در فصل اول با عنوان «مباحث کلی در باب اسباب نزول»، راه دستیابی به روایات اسباب نزول، فواید شناخت این دسته روایات و ضوابط پذیرش آن را بررسی می‌کند. همچنین آسیب‌شناسی روایات اسباب نزول و اهمیت نقد این روایات نیز مطرح می‌شود.
- فصل دوم با عنوان «نقد و بررسی مبانی و روش سیوطی در روایات اسباب نزول»، سعی بر تبیین مبانی سیوطی در روایات اسباب نزول، به تفاوت دیدگاه سیوطی و علامه طباطبائی می‌پردازد.